

УДК 378.147

А.В. Горішня

викладач,
Херсонський
політехнічний коледж
Одеського національного
політехнічного університету
Anastasiya12-05@yandex.ua

ІСТОРІЯ НАЗВ ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ ХЕРСОНЩИНИ

А.В. Горішня. Історія назв історико-географічних об'єктів Херсонщини.

Дане дослідження представлене у вигляді статті та присвячене історії виникнення, функціонування та трансформації назв історико-географічних об'єктів на території Херсонщини. Стаття містить відомості по заселенню рідного краю з часів античної історії до періоду новітньої історії, через назви різноманітних географічних об'єктів, відомості про які зустрічаємо в великій кількості письмових джерел та описів археологічних знахідок. Крім того, особливу увагу було приділено саме вивченню назв населених пунктів і географічних зон та об'єктів сучасної території Херсонської області, спроба систематизувати топоніми за наявністю «основної ознаки», через призму історії їх виникнення, становлення та зникнення. Маю надію, що дане дослідження зацікавить як викладачів і студентів, так і звичайних громадян, бо в ньому зібрані та систематизовані відомості про майже 80 відсотків назв рідного краю, які зберегли відомості про заселення, існування і розвиток Херсонської області з давніх часів до сучасності.

A.Gorishnaya History of the names of the historical- geographic features Hersonshini

This research is presented in the form of articles and dedicated to the history of the emergence, functioning and transformation of names of historical-geographical ob'ektiv in the Kherson. article contains information on the colonization of native land from ancient history to the period of contemporary history, due to the names of various geographical ob'ektiv, details of which meet in the large number of written sources and descriptions of archaeological finds. in addition, special attention was paid to the study of names of settlements and geographic areas and objects of the modern territory of Kherson region, an attempt to systematize the toponyms for the presence of the "main features", through the prism of history of their emergence, formation and disappearance.

I hope that this research is of interest to both teachers and students, and ordinary citizens, because it collected and systematized information on nearly 80 percent of names of native land, kept information about the settlement, the existence and development of the Kherson region from ancient times to the present.

Розвиток соціально-економічних систем в трансформаційних умовах

Вступ. Чистим та невичерпним джерелом духовності та культури сучасної людини є високі почуття до історії рідного краю, глибокої поваги до багаторічних традицій свого народу. Але людина не може любити те чого не знає, те з чим не знайома.

Сьогодні люди забули духовні традиції, народні звичаї, втратили різнобарв'я ритуалізованої сфери життєдіяльності, тому всі негативні явища що відбуваються в суспільстві зачіпають найголовніше – систему між поколінних зв'язків, котра є основою здорової, свідомої нації та й всього національного життя. Вивчення історії, природи, географії, економіки, природи, населення рідного краю допомагає молоді краще розуміти минуле, пояснити ті чи інші процеси, що відбувалися на цій території багато років тому, проаналізувати факти та вивести певні аналогії та зробити певні висновки; до того ж знайомство з матеріалами досліджень науковців-краєзнавців дають можливість об'єктивно усвідомлювати реальність сьогодення, сприяє розвитку і побудові нової, прогресивної, толерантної нації з великим і стабільним майбутнім. На данному етапі розвитку суспільства і науки дедалі актуальнішим є звернення до історії заселення рідного краю, його становлення і розвитку, традицій та особливостей утворення різноманітних географічних об'єктів і особливо назв. Адже саме через назви людина сприймає інформацію про той чи інший об'єкт, аналізує і формує певне уявлення, враження та відношення до відповідної назви. Всі назви створені розумом людини, тому історико-географічні назви це свідки історичних епох.

Назва, як така, народжується і існує, а в процесі функціонування нерідко зазнає змін; змінюється назва, форма, звучання, навіть інколи й лексичне значення. Походженням назв людина цікавилася з давніх-давен, безумовно не завжди вдається дійти до достовірної суті назви та пояснити її. Тому вивчення назв виділилось в окреме знання під назвою «топоніміка», а термін історико-географічна назва відповідно – «топонім». На превеликий жаль, далеко не всі назви пунктів, географічних зон, історико-географічних об'єктів ми можемо віднайти на сучасних картах, тому багато з них збереглися у назвах збережених народом України

Матеріали та результати дослідження:

Особливу увагу в данному дослідженні було звернуто на назви населених пунктів і географічних зон та об'єктів сучасної території Херсонської області, спроба систематизувати топоніми за наявністю «основної ознаки», через призму історії їх виникнення, становлення та зникнення.

Отже, Херсонська область – область розташована на півдні України в межах степової зони на Причорноморській низовині Східноєвропейської рівнини. На півдні територія області омивається водами Чорного та Азов-

ського морів. Область розташована в нижній течії річки Дніпро, який ділить її територію на правобережну і лівобережну.

На сході Херсонщина межує з Запорізькою областю. Східна межа починається на березі Утлюцького лиману Азовського моря поблизу селища Новий Азов, звідки продовжується на північ в напрямку смт.Верхній Рогачик, перетинаючи послідовно Асканійсько-Мелітопольську і Токмацьку рівнини. На заході Херсонщина межує з Миколаївською областю. Межа починається на Кінбурському півострові на березі Ягорлицької затоки Чорного моря, проходить на північ через Дніпровсько-Бузький лиман до Нижньохаблівського маяка, далі повертає на північ проходячи долиною річки Інгулець, а від селища Давидів Брід – по межиріччю Вісуні та Інгульця. На півночі область межує з Дніпропетровською областю.Північна межа проходить найвищою частиною території від селища Краснівка Великоолександрівського району в напрямку смт.Верхній Рогачик, перетинаючи північну частину Бузько дніпровської рівнини, Каховське водосховище і Токмацьку рівнину. На півдні на протязі 18 км Херсонщина межує з Автономною Республікою Крим. Ця межа проходить Перекопським перешийком від вершини перекопської затоки Чорного моря до вершини затоки Сиваш Азовського моря.

Відомості про заселення території Північного Причорномор'я (нинішня територія Херсонської області) зустрічаємо ще в джерелах античних авторів, зокрема Геродота із Галікарнасу в його праці «Історія», де він описує територію Скіфії. Згідно з описом Геродота територія Скіфії мала форму квадрата зі стороною 4000 стадіїв(приблизно 700 км). Його південна сторона проходила по узбережжю Понта Евксинського, за винятком Таврики (південна частина Криму), населену таврами. Квадратні обриси Скіфії відображають прихильність античних авторів порівнювати окремі географічні об'єкти з геометричним фігурам, або якимсь предметам. Наприклад, Ахілов Дром (Тендрівська коса), зображали у вигляді вузько клинкового меча, Понт Евксинський (Чорне море) – в формі скіфського лука. Також за свідченнями Геродота на лівобережній території сучасної Херсонської області знаходились лісові масиви названі ним – Гілея (лісова частина Нижнього Подніпров'я в античні часи, назва походить від грецького слова «gulea», що означає полісся), перші згадки про цю місцину з описами з'являються в четвертій з восьми книг «Історії» Геродота Галікарнаського. Саме тому, слід звернути увагу на назви тих чи інших геооб'єктів та населених пунктів території Херсонщини. Вивчаючи письмові джерела можна прослідкувати історію розвитку, виникнення і існування тих чи інших сіл, міст, містечок, географічних зон і об'єктів.

Розвиток соціально-економічних систем в трансформаційних умовах

Херсонщина – область південної частини України і за її топонімікою можна добре простежити всі етапи історичного заселення і освоєння рідного краю.

Назви більшої частини островів, ярів, річок і озер склалися в епоху середньовіччя і мають суто українське походження: Козацьке, Кошове, Перевізка, Прогної, Борщове, Солонець, Камянка, Рвач. Частина тюркського походження (утворилися від ірано-язичних племен кочівників): Тавань, Каїри, Тягинка, Бургунка. Перші більш-менш стабільні поселення на території Херсонської області з'являються після виникнення першої східнослов'янської держави Київська Русь. Вже в X столітті біля гирла річки Дніпро утворилося поселення з назвою Олештя (місцина, де ростуть вільхові ліси), яке згадується в літописах на протязі XI – XII ст. Поселення являло собою населений пункт Київської Русі, її форпост на Нижньому Дніпрі, один із центрів риболовного промислу, великий порт при вході до Чорного моря. Тут зупинялися купці- «гречники», які вели торгівлю з греками. Олештя зв'язувало Київ із територією Придніпров'я та Візантією по воді, та по суходолу Корсунем (Херсоном, -есом). Відповідно до відомостей відомих письмових джерел у першій половині XII століття на територію Київської Русі вдерлися монголо-татари, доля спустошення не минула і краї Нижнього Подніпров'я які на той час мали прикордонний статус. Вже з другої половини XV століття територія Херсонщини опинилася під пануванням Кримського ханства і Туреччини. У 1492 році кримський хан Менглі-Гірей заклав будівництво фортеці Іслам-Кермен в районі сучасної Каховки, Мустріт-Кермен і Мурабек-Кермен на Тавані (вже під водою водосховища), Кизи-Кермен в районі сучасного м.Берислав. Панування монголо-татар і турків на цих територіях обумовила появу географічних назв тюркомовного походження які ще донедавна фігурували якщо не на картах і документах, то в народному вжитку подекуди навіть і зараз. До таких назв в області належать: Кінбурнська коса (отримала назву від турецької фортеці Кінбурн «Кілбурун – гострий ніс») Юзкуї (тисяча колодязів) – село Фрунзе Генічеського району, Чокрак (чиста вода), Чурюм, Керменчук, Карачой, Аирча, Джайпа, Алі-Агок (тиха пристань) – м.Скадовськ, Ялнич-Агач (місце, де багато гадюк) з тих які вже не вживаються; та теперішні: Утлюк (кінь), Качкарівка – Качкар (вівця), Кундуз (бобер), Куянче (заяче), Буркути (беркут), Домузла (кабаняче гніздо), Тамань (тебен - підошва), Чонгар (пустеля), Кучугури (кучугур – дрібний пісок), Сірогози (курбан Огуз), Кизомис (дівочий мис), Торгаї (горобці), Карга (ворона), Арабат (передмістя), Генічеськ (дженіче - тонкий), Тендра (морська ущелина), Хорли (хар - сніг), Чурюм (гниле), Саблуківка (савлук

Розвиток соціально-економічних систем в трансформаційних умовах

– здоров'я), Аджиголь (гірке озеро), Кучкюк (сильний вітер), Сиваші (западина, затока із солоною грязюкою).

У ХІУ – ХУ століттях наш край входив до складу Великого князівства Литовського, тому далеко не випадковими є назви Литвинове гирло, Литвинів кут, лиман Литвини, рукав Дніпра – Литвинка. (Литвинами тогочасні українці називали вихідців із Литви).

У першій половині ХУІ століття було створено козацьку вольницю, військово-демократичну республіку - Запорізьку Січ, яка відіграла домінуючу роль у захисті прикордонних територій України від загарбників у вигляді турків-османів та монголо-татар. Саме тому чимало місць на Херсонщині, так чи інакше пов'язані з діяльністю запорожців, ось наприклад, річка Сагайдацька, рукав Борщівка. Козацькі перевози і переправи існували поблизу сучасних – Голої Пристані (Голий перевіз), Берислава (Таванський перевіз), Микільського (Перевізка), Бургунки, Дрімайлівки, Тягинки, Давидова Броду. На узбережжях річок Дніпра та Інгульця, де були сприятливі умови для ведення господарства, розташовувалися козацькі зимівники : Прогної, Солонець. Після зруйнування Старої Січі козаки заснували на місці древнього Олешшя Олешківську Січ. Після закінчення російсько-турецької війни 1768-1774 років Російська Імперія одержала вихід на узбережжя Чорного моря і для закріплення своїх прикордонних територій по указу Катерини ІІ від 18 червня 1778 року розпочалося будівництво фортеці Херсон, названого на честь античного полісу Херсонеса Таврійського (сучасний Севастополь). Значні резерви вільних незайманих земель приваблювали на цю територію багато переселенців. Першими поселенцями в Херсоні були каторжники та військові. Новоросія освоювала-ся і заселялася представниками різних національностей і груп. Великі земельні площі одержували російські та українські поміщики, царські сновники, офіцери, чиновники різних рівнів, козацька шляхта, засновуючи помістя чи хутір багато хто називав їх своїми іменами. Князю Понятовському в 1780 році відведено «при речке Ингульце 9 тисяч десятин землі», де він заснував поселення яке існує донині. Гаврилівка – заснована поміщиком Гаврилом Романовим, сином князя Державіна. Завадовка – у 1792 році таємний радник Завадовський П.В. заснував це поселення. Саблуков-ка 17.09.1779 володіння військового радника Саблукова офіційно названо його прізвиськом. Білоусово 29.04.1783 рік засноване як помістя поміщика Івана Білоусовича. Брилівка заснована в 1845 році по розпорядженню чиновника Брилевича. Каховка свою назву дістала за прізвиськом генерала М.Каховського – героя російсько-турецьких кампаній другої половини ХУІІІ століття, якому в пониззі Дніпра належали великі земельні масиви. Граф Воронцов М.С. у 1821 році придбав 12,7 тисяч десятин землі у майо-

Розвиток соціально-економічних систем в трансформаційних умовах

ра фон Сталя і село Миколаївка перейменував на Нововоронцовку. Скадовськ названо за прізвиськом поміщика Скадовського С.Б.

Крім того на вільні землі тікали кріпосні селяни із центральних районів Росії і України, тим самим стихійно заселяючи область. Втікачі зазвичай засновували села-слободки (Архангельська слобода). Біглими кріпаками з Курської та Рязанської губерній було засноване село Британи (бо біженці мали бриті голови) – нині Дніпряни. Після придушення селянського повстання в селі Турбаї на Полтавщині влітку 1794 року турбаївців виселели в таврійські степи, де вони в подальшому заснували такі села як Буркути, Чалбаси, Чорна Долина, Чаплинка. Після приєднання Криму до складу Російської імперії на території лівобережжя залишилися поселення ногайців які покинули цю територію в 1860-62 роках, відразу опустіло 96 населених пунктів. Так на Херсонщині залишилися: Каракуй(нині Сиваське), Сарабулат(нині Новотроїцьке), Мустопой (Петрівка). В цей саме час продовжується інтенсивне заселення області селянами із Полтавської, Київської, Чернігівської губерній України та Курської, Тульської, Тамбовської губерній Росії склавши тут дуже строкатий етнічний склад населення зі своїми звичаями, традиціями та назвами. Так наприклад, село Микільське (Никольсокое), засноване вихідцями із Никольської волості. Маніфестом імператриці Катерини II від 1762 року було проголошено «...всім іностраним проходять в Новоросію і селиться где кто пожелаеть...» таким чином заселення області починається іноземцями. Перша колонія шведів із острова Даго у 1782 році на правому березі Дніпра заснували поселення з назвою Старошведське. Разом з переселенцями із Данцинга прибули німці голландського походження, заснувавши свої колонії Юдиндорф, Доренбург, Розеннот, Альтенау, Шенау, Кронау, Клостендорф, Нейфельд. На нинішній карті Херсонщини присутні – Калініндорф, Фрайфель, Гофенталь. Іноземці з великим ентузіазмом заселяли ці території несучи сюди свої знання, практичні навички, культуру та релігію. З 1800-го року було дозволено поселення євреїв, так у 1807 році виникли перші єврейські поселення – Сейдеминуха, Новий Берислав, Львово. Не оминули своєю увагою наш край і болгар (село Болгар нині Озеряни), греки (центральный район Херсону називався Грецьким), вірмени та караїми (вулиця Караїмська, нині Філатова), французи (вулиця Рішельєвська за іменем Армана Еммануеля де Рішельє – губернатора Херсона в 1805 році, нині вул.Жовтневої Революції), англійці (вулиця Джона Говарда за іменем англійського вченого, гуманіста і філантропа). Дуже цікавою виглядає версія пояснення топоніму «Велика Лепетиха». Заснована французькими емігрантами, за свідченням місцевих краєзнавців, ця назва пішла від слова «лепетати» - говорити незрозумілою мовою, оскільки місцеві не розуміли

Розвиток соціально-економічних систем в трансформаційних умовах

французької. Ще один із методів систематизації походження топонімів є виокремлення груп назв за їх основною ознакою: крутизни схилу, кольору води в річці чи озері, їх геометрія, розташування тощо. Виокремлення групи топонімів за основною ознакою дає можливість утворити топонімічний ряд: озера – Білозерка, Круглозерка, Заозерне, Озеряни, Приозерне. Також добре відтворена в назвах і гідрологічна сітка області: Дніпряни, Наддніпрянське, Рогачик (річка Рогачик), Інгулець, Тягинка, Лепетиха, Каланчак, Збур'ївка їх названо за назвами річок чи балок поблизу яких вони розташовані.

Важливе значення у формуванні географічних назв нашого краю мають топонімічні свідки, що відображають економіко-географічні, господарські поняття. Так геоназви Перевіз (Голий перевіз), село Перевізка дають інформацію про наявність тут у минулому серйозних транспортних шляхів і переправ і розв'язок. Господарські терміни теж активно утворювали нові народні топоніми Херсонщини: Кринки, Біла Криниця, Копані (копанки - колодязі), Соляне (добування солі), Гончарне, Шляхове, Дослідне, Кошара, Піщане, Червоний Чабан, Залізничне, Кар'єрне, Рибальче.

Утворенню нових назв сприяють також просторові уявлення людини, в топоніміці Херсонщини це виглядає наступним чином:

- Село лежить вище чи нижче від іншого геооб'єкта: Нижні та Верхні Сірогози, Верхній і Нижній Рогачик, Верхні та Нижні Торгаї, Високе та інші;

- Відносно сторін горизонту або відстані до іншого об'єкта: Дальнє, Середнє, Східнє;

- Поблизу старого села: Новосілля, Старосілля, Новоселка, а скільки у нас в області Новомиколаївок, Новопавлівок, Новодмитрівок і т.д.;

- Багато назв пов'язано з розміщенням тих чи інших населених пунктів відносно інших природних об'єктів: Наддніпрянське, Дніпряни, Сиваське, Приморське, Чорноморське, Срілкове. Основна ознака - найважливіша категорія при виникненні назви для географічного чи історичного об'єктів. Вона мотивує вибір імені, пояснює саму причину виникнення топоніму, наприклад: Томина Балка, Широка Балка, Червона Поляна, Шилова Балка, Ясна Поляна, Давидів Брід, Чорна Долина, Чистопілля. Але не завжди ознака виражається прикметником, дуже часто це може бути числівник: П*ятихатки, Першокостянтинівка, Першопокровка та ін. Народ тонко та чітко підмічає особливості географічних об'єктів, їх специфічність, називаючи, використовує метафори: Гола Пристань – берег без рослинності, Рогачик – річка Рогачик, русло якої схоже на рогатку.

Розвиток соціально-економічних систем в трансформаційних умовах

Не менш важливою є група топонімів, що утворилися за основною ознакою - приналежності до особливостей рельєфу, флори та фауни. Навколишня природа Херсонської області дуже різноманітна і багата своїми особливостями, так особливості ландшафту області знайшли своє відображення в назвах: Подівка, Поди, Червоний Яр, Червоний Курган, Високе, Червоний Поділ, Білогірка, Саги (западина), Загорянівка, Чонгар, Чалбурда (сіре болото), Чалбаси (сіра голова).

Навколишня природа зі своїм різнобарв'ям оточує людину і все її сприйняття, усвідомлюється і отримує свою назву, місцевості, явища, емоції. Ви тільки вслухайтеся в цю мелодію назв: Малинівка, Розовка, Тополине, Овочево, Вишневе, Садове, Садок, Ромашкове, Барвінок, Лозове, Зелений Гай, Яблунівка, Квіткове, Верби, Виноградово, Зеленівка, Дубівка, Грушівка, Абрикосівка, Осокорівка, Калинівка, Діброво, Новий Гай.

Тваринний світ чи через прізвища, прізвиська засновників поселень зафіксовано в назвах: Лисиче, Зміївка, Муравейники, Бобровий Кут, Чаплинка, Раківка, Горностаївка, Пчелка, Орлово та інші, але віднести їх до числа назв за тваринами можна хіба що лише гіпотетично. Бо як нам відомо в давнину були дуже розповсюдженими прізвища на кшталт - Заєць, Вовк, Медвідь і т.д. Від цих прізвищ, прізвиськ виникли численні форми на -ов, -єв, -ін, -ин, а від них відповідно топоніми: Птахівка, Скворцівка та ін..

Імена людей тісно пов'язані з назвами місць: люди мають імена з топонімічною основою (неодноразово зустрічаємо прізвища Запорожець, Сумська, Львов), відповідно історико-географічний об'єкт, названий ім'ям чи прізвищем

людей які сприяли відкриттю, освоєнню, перетворенню чи відзначились якимись шляхетними вчинками. На карті області це Каховка, Цюрупинськ, Строганівка, Скадовськ, Мордвинівка, Понятовка, Скворцівка та багато інших. А також із поваги до видатних особистостей: Шевченково, Карло-Марксівка, Кірове, Щорсівка, Чкалово, Ульяновка, Фрунзе, Володимироліївка. Але не лише відомі та заслужені приймали участь у народженні топонімів на території Херсонщині широко вживані і звичайні імена чоловіків та жінок. В Херсонській області 55 населених пунктів, що мають назви із звичайних українських імен: Акимівка, Антонівка, Трохимівка, Андріївка, Анатолівка, Михайлівка, Мар'ївка, Мар'янівка, Софіївка, Катеринівка, Новоєлизаветівка та інші в цілому 19 жіночих і 36 чоловічих можна знайти на карті. Звичайно просто встановити, що ці назви виникли від імен, прізвищ чи прізвиськ. Але значно важче встановити той факт, що за

особистість стоїть за цим ім'ям яке входить входить до складу історичної назви, чому чим вона заслужила пам'ять про себе у назвах.

Дуже поширеним явищем в історії назв Херсонщини є перенос географічної назви з одного місця на інше. Це відбувається з наступних причин:

1. Назва краю, країни повторюється у назвах населених пунктів – Тавричанка, Українка, Червона Україна, Новоукраїнка, Вільна Україна, Українське;

2. В процесі асоціації, симпатії до звучних імен. Так у Херсонській області є своє Запоріжжя, Кривий Ріг, Новий Азов, Новоросійськ, Люблінна, Чорноморівка, Київка, Очаківське;

3. Переселенці принесли на цю територію назви своїх рідних сіл і міст, як наприклад Ні кольське(Микільське), Костромка, Київка, Асканія Нова (остання названа засновником, німецьким герцогом Ангальт Кеттенським за ім'ям свого помістя Асканія у себе на батьківщині в Німеччині).

Не менш впливовим на утворення топонімів нашого краю є релігійний та ідеологічний світогляд людей в різні часи та епохи. На карті області збереглися назви, що пов'язані з православно-християнським культом: смтНовотроїцьке названо на честь заснування Троїцької церкви; Благовіщенка, Першопокровка, Успенівка, Преображенка, Вознесенка - на честь православних свят; Петропавлівка і Архангельське - на честь святи. Також до історичних назв Херсонщини можна віднести топоніми, що виникли за радянської доби. Нові назви відображали ідеологію і прагнення того часу: Жовтневе, Радянське, Травневе, Комісарівка, Шлях незаможника, Червоноармійське, Вільне, Ударник, Паризька Комуна, Труд, Промінь, Ювілейне, Зірка, Солдатське, Більшовицький Наступ, Трудове, Молодіжне, Геройське, Солідарне.

А ще, не могла співуча і чуйна до всього прекрасного душа українців не перенести свій душевний стан на назви сіл. Саме тому на карті Херсонщини різнобарвною веселкою сяють – Зоряне, Блакитне, Квіткове, Мальви, Біленьке, Кудряве, Привітне, Славне, Світанок, Веснянка, Лучите, Могучий, Розкішне, Красновка, Сонячне, Янтарне, Добрянкa, Веселе, Чарівне, Просторне, Привольне, Зернове, Лазурне, Світле, Благодатне, Щасливцеві.

На превеликий жаль, багато топонімів назавжди зникли з карти області, багато назв за радянської доби було змінено. Саме завдяки новим краєзнавчим дослідженням є надія що народ відродить свою справжню історію в географічних назвах і ми, знову повертатимемо населеним пунктам їх автентичні назви, адже серед них багато цікавих та навіть курйозних топо-

німів: Карайдубина, Борозна, Бугаївка, Рештаки, Бураки, Британи, Цареводар, Олешки, Рождественське та інші. Також багато тих хто змінив свою назву з плином часу та історії: Радянське – Чеховичи, Чкалово – Юдиндорф, Рибальте – Вяземка, Дубівка – Червона Хатка, Геройське – Прогної, Партизани – Риково, Комишани – Арнаутка, Садове – Фаліївка, Благодатівка – Розенталь, Калінінське – Велика Сейдеминуха, Козачі Лагері – Латирське, Озеряни – Болград, Дружбівка – Калга, Фрунзе(Іванівського району) – Агаймани, Олександрівка – Атамань, Олексіївка – Чурюм, Гаврилівка – Керменчук, Привільне – Домузла, Червоний Чабан – Преображенське, Дмитрівка (Каховського району) – Ташанок, Виноградове – Чалбаси, Приморське – Карга, Радгоспне – Гаваджино, Сиваське – Каракуй, Берислав – Вітовтова митниця або Кизи-кермен (Дівоча фортеця), Новотроїцьке – Сарабулат, Нова Каховка – Ключове, Генічеськ – Єніче, Високопілля – Кронау. В процесі дослідження якась частка географічних імен може виявитись зовсім незрозумілою, як за мовною приналежністю так і по початковому значенню. Як правило, це топоніми, що виникли на основі древніх, давно зниклих мов та діалектів; або на основі загальних і власних назв, які також давно вийшли з ужитку і не залишили по собі ніякої іншої пам'ятки, крім одиничних історико-географічних найменувань. Крім того, зустрічаються назви які мають подвійне, а то й потрійне значення. Так, наприклад, острів Березань, розташований у Чорному морі., поблизу гирла Дніпровсько-Бузького лиману, який греки називали Борисфен, Борисфеніда (за античною назвою Дніпра), давні русичі – Дальній Буян, турки замінили Борисфен своєю фонетично близькою назвою Бюру-Узень –Ада (острів Вовчої річки), а турецька назва в свою чергу, трансформувалася в українську мову на Березань, хоч нічого спільного з березами ця територія не має.

Висновки. Найскладнішими для пояснення є місцеві топоніми, які за довгий час свого існування різко змінили початковий звуковий вигляд.

Отже, мушу зазначити, що історико-географічна назва – явище складне і пов'язане не лише з мовою, але й з історичною епохою, в яку виникло і встановлювалося; з географічними особливостями території і власне географічного об'єкта. Саме тому при вивченні історико-географічних назв рідного краю потрібно постійно звертатися до достатньої кількості історичних джерел. Керуючись основними поняттями топоніміки до яких входять:

- Гідроніми (назва водного басейну: моря, річки, озера, болота, джерела, струмка, потоку, криниці);

Розвиток соціально-економічних систем в трансформаційних умовах

- Фоніми (назви курганів);
- Антропоніми (ім'я, прізвище, прізвисько людини. Назви, в основі яких лежать імена);
- Етніміми (назви, що виникли від найменування племен і народів);
- Ойконіми або урбоніми (назви населених пунктів);
- Ороніми (назви хребтів, гір, долин, ярів, впадин і ущелин);
- Спелеоніми (назви печер, скельних навісів);
- Хороніми (назва великої території – країни, області, краю).

В даному дослідженні вдалося деяким чином систематизувати історико-географічні назви Херсонської області. Окрім того, було виділено метод дослідження топонімів шляхом виділення основної ознаки історико-географічної назви чи об'єкта і побудови асоціативного ряду з врахуванням основних понять топоніміки та особливостей історичної доби та ідеології

Будь-який топонім є слово або словосполучення, а слово то є явище культурно-історичне. Історія держави і народу, відтворюючись у душі людини, виражається у її словах. Слово, створене людиною, входить до безсмертної скарбниці мови. Топоніми зберігають крихти народної мудрості, історію суспільства, географічні відомості, уклад життя, етнічну приналежність та багато іншої цікавої інформації.

З огляду на вище сказане, занотоване і систематизоване хочу зазначити, що матеріали зібрані в даній статті містять достовірні дані і в першій більшості взяті з першоджерел переважно письмового походження. Також, матеріали статті можуть стати в нагоді всім хто цікавиться історією нашого рідного Таврійського краю. В назвах нашої області відображені різні віхи історичних епох, від античних греків до славних часів Козацької вольниці – Запорізької Січі, бо для того, щоб виховати своїх дітей справжніми громадянами і патріотами, треба постійно демонструвати для них достойні приклади із життя і в цьому нам служить прикладом історія в назв рідного краю.

Можна бути переконаним: якщо Ви виявите увагу до історико-географічних імен, то в них дійсно знайдете багато цікавого, таємничого, захоплюючого, корисного, такого, що не дасть Вам спокійно пройти повз «назви знайомі з дитинства...», -

ХЕРСОНЩИННА МОЯ!

Іду в поля, де стиглий дзвонить колос,
Схиливши голову, бурштиново сія,
Де жайвір з неба подає свій голос
Та на межі ромашки цвіт буя.

Розвиток соціально-економічних систем в трансформаційних умовах

Там скільки ока золотиться сонях,
Цілує сонця ніжні пелюстки.
Жовтавий пил ловлю я на долоні,
Як золото, намите із води.
А сонце нібито завмерло у зеніті
І навіть побіліло від жару,
Гарячий вітер обпікає тіло,
Удалині гуркочуть трактори.
Оазис сіл, як мальви серед степу,
Нитки каналів - воду п'є земля.
Усе це ти - моя золотокоша
Спекотна Таврія, Херсонщина моя!

Воробйова Р.М

Література

1. Райнер І.Д., Костюк Л.І. «Древности Херсонщины. Справочник. Симферополь. Таврия», 1985р. - 118с.
2. Орлова З.С., Райнер І.Д. «Із історії заселення Херсонщини». Справочник. Городская типография Херсон, - 1993р 127с.
3. Мурзаєв Є.М. «География в названиях» Справочник. Москва: Наука, 1982р., - 5-37с.
4. Масляк П.О. Шищенко П.Г. «Хрестоматія з географії України». Посібник. Київ: Генеза, під ред.. Мельникова А.Т.,1994 р. - 220с,
5. Історія міст і сіл України «Херсонська область». Науковий довідник. Київ: ЦСБ, 1983р. - 663с.
6. Барашков Ф.В. «Знакомые с детства названия». Очерк. Москва, 1982р. - 44с.
7. Яценко А.К. «Каховка, Каховка». Путівник. Симферополь: Таврія, - 1981р., 28с.
8. Бойко М.Д., Носков Н.В., Тихонов В.И. «Растительный мир Херсонской области». Науково-популярний нарис. Симферополь: Таврія, 1987р. - 143с.
9. Вирлик А.С. «Памятники природы Херсонской области». Збірник нарисів. Симферополь: Таврія, 1984р. - 112с.
10. Воробйова Р.М. «Топоніміка Херсонщини». Краєзнавчий нарис. Херсон: Алтан, 2001р. - 21с.
11. Воробйова Р.М. «Прийду, впаду у трави росяні...». Поетичні твори. Каховка, 2013р. - 291с.
12. Кваша С.В., Неділько А.Г., Бойко В.М. «Херсонська область» Навчальний посібник. Херсон: Алтан, 2004р. - 82с.
13. Швидько Г.Т. «Записка науково-дослідницької лабораторії історії Південної України» ЗДУ випуск №1 Запоріжжя: РА Тандем., 1996. - 197с.
14. Оленковський М.П. «Розкриті й не розкриті таємниці історії та природи Південної України». Науково-популярне видання. Тернопіль: Лілея, 1997р. - 80с.

Надійшла до редакції 11.01.2016

Розвиток соціально-економічних систем в трансформаційних умовах